

POSTANOWIENIE

Dnia 9 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

SSN Anna Owczarek

w sprawie ze skargi R.P. i K.P.

o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym wyrokiem

Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 17 września 2015 r.,

sygn. akt I ACa .../15

wydanym w sprawie z powództwa R.P.

przeciwko Skarbowi Państwa - Naczelnikowi Urzędu Celnego w [...]

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 9 listopada 2016 r.,

zażalenia skarżącego (powoda)

na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 29 marca 2016 r., sygn. akt I ACa .../16,

1) uchyla zaskarżone postanowienie w punkcie II w części dotyczącej odrzucenia skargi o wznowienie postępowania R.P. i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania zażaleniowego;

2) odrzuca zażalenie w pozostałej części.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 17 września 2015 r. wydanym w sprawie I ACa .../15 Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego w [...] z dnia 8 kwietnia 2015 r. oddalającego powództwo R.P. przeciwko Skarbowi Państwa - Naczelnikowi Urzędu Celnego w [...] o zasądzenie kwoty 1 500 000 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę wyrządzoną na skutek niewłaściwego zabezpieczenia i przechowywania samochodu powoda odebranego i zajętego z uwagi na brak dokumentów celnych.

W dniach 19 i 20 stycznia 2016 r. powód oraz jego żona K. P. wniesli skargę o wznowienie postępowania zakończonych powyższym wyrokiem Sądu Apelacyjnego, wniesli też o zwolnienie od kosztów sądowych w całości oraz o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Stwierdzili między innymi, że unieważniona została rezygnacja żony powoda z roszczeń. Zarzucili, iż „pojawiła się opinia prawna chyba lewa, bo tak szybko zniknęła” z akt sprawy a wyrok skazujący ogłosił jeden sędzia Sądu Apelacyjnego, chociaż Sąd ten orzekał na rozprawie w składzie trzech sędziów, trzy razy było pisane uzasadnienie wyroku. Zakwestionowali rzetelność ustanowionego dla powoda pełnomocnika z urzędu w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, zarzucając, że zamiast wniesienia oczekiwanej przez powoda skargi kasacyjnej, sporządził opinię o niecelowości jej wniesienia.

W dniu 11 marca 2016 r. skarżący został wezwany do uzupełnienia braków formalnych skargi przez sprecyzowanie w punktach, jakie konkretnie okoliczności faktyczne mają stanowić podstawę do wznowienia postępowania - w terminie 7 dni, pod rygorem uznania, że skarga nie opiera się na ustawowej podstawie wznowienia.

W odpowiedzi powód w piśmie z dnia 17 marca 2016 r. wskazał między innymi na pozbawienie go możliwości działania wskutek naruszenia przepisów prawa, w tym art. 401 § 2 i art. 403 k.p.c. Zarzucił, że wyrok Sądu Apelacyjnego został oparty na opinii prawnej przerobionej na potrzeby tego Sądu, a więc „w pewnym sensie” uzyskany został za pomocą przestępstwa, a na jego treść miało wpływ postanowienie wydane na podstawie aktu normatywnego uznanego przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją. Skarżący wskazał również, że pominięto

okoliczności faktyczne oraz środki dowodowe mające wpływ na wynik sprawy. Zarzucił naruszenie art. 30, art. 32, art. 37, art. 45, art. 47, art. 69 i art. 77 Konstytucji oraz art. 233 § 1 i art. 328 § 2 k.p.c.. i stwierdził, że zaskarżony wyrok narusza przepisy prawa, zasady współżycia społecznego i sprawiedliwości społecznej. Ponowił wniosek o zwolnienie od kosztów i ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

Postanowieniem z dnia 29 marca 2016 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu do sporządzenia skargi o wznowienie postępowania i odrzucił skargę.

Sąd Apelacyjny uznał, że skarga nie została oparta na ustawowej podstawie wznowienia, a dodatkowo skarga K.P. jest niedopuszczalna także dlatego, iż nie była ona stroną procesu jaki toczył się przez Sąd Apelacyjny i zakończył wyrokiem objętym skargą. Wobec niej bowiem postępowanie zakończyło się przed Sądem pierwszej instancji wydaniem w dniu 30 marca 2015 r. prawomocnego postanowienia o umorzeniu postępowania.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że można żądać wznowienia postępowania tylko z przyczyn ściśle określonych w art. 401, art. 401¹ lub art. 403 k.p.c., a wskazana w skardze podstawa wznowienia nie może być zmieniona. Skarżący, także po uzupełnieniu braków formalnych skargi, nie wskazali żadnej z podstaw wznowienia przewidzianych w powyższych przepisach, a przedstawione przez nich przyczyny wznowienia nie odpowiadają podstawom ustawowym. W pismach stanowiących uzupełnienie skargi o wznowienie postępowania nie zostały wskazane fakty odpowiadające podstawom wznowienia przedstawionym w skardze, lecz nowe podstawy wznowienia, co jest niedopuszczalne i nie stanowi wykonania zarządzenia o uzupełnieniu braków formalnych skargi o wznowienie. Z tych przyczyn skarga podlegała odrzuceniu na podstawie art. 410 § 1 k.p.c.

Uzasadniając oddalenie wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu Sąd Apelacyjny stwierdził, że skarżący nie wskazali na jakiegokolwiek okoliczności faktyczne, które odpowiadałyby ustawowym podstawom skargi, co samoistnie czyniło skargę niedopuszczalną. W takiej sytuacji, zdaniem Sądu, profesjonalny pełnomocnik nie dysponowałby nawet materiałem faktycznym, który mógłby

stanowić podstawę do profesjonalnie sporządzonej skargi. Taką skargę sporządzili samodzielnie skarżący, a w postępowaniu drugoinstancyjnym nie obowiązuje wymaganie obowiązkowego zastępstwa procesowego. Wobec powyższego Sąd Apelacyjny uznał, że udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie nie jest potrzebny, co uzasadniało oddalenie wniosku na podstawie art. 117 § 5 k.p.c.

W zażaleniu obejmującym postanowienie Sądu Apelacyjnego w całości powód, reprezentowany przez pełnomocnika z urzędu, zarzucił naruszenie art. 410 § 1 k.p.c. przez przyjęcie, że nie została wskazana ustawowa podstawa wznowienia postępowania oraz art. 117 § 5 k.p.c. przez nieuzasadnione oddalenie wniosku o ustanowienie adwokata z urzędu.

Wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, nie obciążanie go kosztami postępowania zażaleniowego oraz zasądzenie na rzecz pełnomocnika z urzędu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej w postępowaniu zażaleniowym.

Skarb Państwa wnosił o oddalenie zażalenia i zasądzenie kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W zakresie dotyczącym K.P. zażalenie jako niedopuszczalne podlega odrzuceniu na podstawie art. 370, art. 373 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., ponieważ nie zostało przez nią wniesione, pełnomocnik, który je sporządził nie jest jej pełnomocnikiem, a wyrok zaskarżony skargą o wznowienie nie dotyczy jej w żadnym zakresie ponieważ nie brała ona udziału w postępowaniu przez Sądem drugiej instancji.

Zażalenie podlega odrzuceniu także w zakresie, w jakim dotyczy punktu I zaskarżonego postanowienia, gdyż w świetle art. 394¹ k.p.c. nie przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego na postanowienie Sądu drugiej instancji oddalające wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Nie jest to bowiem żadne z postanowień wymienionych w § 1 i 1¹ tego artykułu, jak również nie jest to postanowienie kończące postępowanie w sprawie w rozumieniu art. 394¹ § 2 k.p.c. (porównaj między innymi postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 1998 r. II UZ 26/98, OSNP 1999/9/320).

Jako niezaskarżalne, postanowienie to należy do kategorii postanowień, o których mowa w art. 380 k.p.c., a przepis ten ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu zażaleniowym przed Sądem Najwyższym (art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 397 § 1 k.p.c.). Sąd Najwyższy może więc na wniosek strony, rozpoznając zażalenie na kończące postępowanie w sprawie postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, rozpoznać także postanowienie o oddaleniu wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, jeżeli miało ono wpływ na treść postanowienia o odrzuceniu skargi.

W pierwszej kolejności wymaga więc rozważenia, czy można uznać, że w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania został zgłoszony wniosek na podstawie art. 380 k.p.c. o rozpoznanie także zasadności postanowienia o oddaleniu wniosku o ustanowienie dla skarżącego pełnomocnika z urzędu. Niewątpliwie wniosek taki nie został zgłoszony wprost, choć skarżący był w postępowaniu zażaleniowym reprezentowany przez zawodowego pełnomocnika, który powinien wiedzieć, że nie przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego na postanowienie Sądu drugiej instancji oddalające wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu a rozstrzygnięcie to może być badane przez Sąd Najwyższy tylko na wniosek zgłoszony na podstawie art. 380 k.p.c. Jednakże w zażaleniu, choć brak formalnie zgłoszonego wniosku na podstawie art. 380 k.p.c., znalazły się zarzuty dotyczące wadliwości postanowienia o oddaleniu wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, wraz ze wskazaniem naruszonego przepisu art. 117 § 5 k.p.c. oraz z wnioskiem o uchylenie tego postanowienia. Pozwala to na stwierdzenie, że wolą skarżącego było rozpoznanie przez Sąd Najwyższy także tego rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego, a więc wniosek w trybie art. 380 k.p.c. można uznać za złożony w sposób dorozumiany.

Spełniona została również druga przesłanka art. 380 k.p.c., bowiem odmowa ustanowienia dla skarżącego pełnomocnika z urzędu miała wpływ na odrzucenie jego skargi o wznowienie postępowania, które nastąpiło z powodu nie oparcia skargi na podstawach wskazanych w ustawie i nie uzupełnieniu tego braku we właściwy sposób.

Oceniając zatem postanowienie o oddaleniu wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu należy przede wszystkim stwierdzić, że wniosek w tym

przedmiocie zawarty został już w skardze o wznowienie postępowania i połączony z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych, którego Sąd Apelacyjny nie rozpoznał przed rozpoznaniem wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu.

Nie ulega wątpliwości, że złożony już w piśmie wszczynającym sprawę wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu powinien być rozpoznany przed wezwaniem skarżącego do uzupełnienia braków formalnych tego pisma, także jeżeli jest ono skargą o wznowienie postępowania. Skoro bowiem zgodnie z art. 117 § 5 k.p.c. sąd obowiązany jest uwzględnić wniosek, jeżeli udział adwokata lub radcy prawnego jest w sprawie potrzebny, to należy uznać, że udział taki potrzebny jest do wszystkich czynności procesowych od chwili wniesienia sprawy, a w szczególności do takich, od których prawidłowego dokonania zależy zawiązanie sprawy, a więc jej prawidłowe wniesienie. Wniosek zatem musi być rozpoznany niezwłocznie, przed nałożeniem na stronę obowiązku procesowego usunięcia braków formalnych pisma wszczynającego sprawę. Opieszałość w tym względzie może spowodować pozbawienie strony możliwości obrony swych praw, prowadzące do nieważności postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.).

Tymczasem Sąd Apelacyjny, nie rozpoznając wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu, wezwał skarżącego do uzupełnienia braków formalnych skargi o wznowienie postępowania przez wskazanie okoliczności faktycznych mających stanowić jej podstawę, a następnie odrzucił skargę uznając, że wskazane w uzupełnieniu skargi okoliczności są inne niż wskazane w skardze i nie odpowiadają ustawowym podstawom skargi przewidzianym w art. 401-403 k.p.c. Uznał zatem, że skarżący nie tylko nie wykonał prawidłowo zarządzenia Sądu, lecz także błędnie wskazał podstawy skargi o wznowienie postępowania, nie odpowiadające ustawowym. Jednocześnie rozważając dopiero na tym etapie wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu uznał, że udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie nie jest potrzebny bowiem w sytuacji, gdy skarżący nie wskazali jakichkolwiek okoliczności faktycznych, które odpowiadałyby ustawowym podstawom skargi, także zawodowy pełnomocnik nie dysponowałby materiałem faktycznym, który mógłby stanowić podstawę do prawidłowego sporządzenia skargi.

Stanowisko to jest nie tylko niekonsekwentne i zawiera wewnętrzną logiczną sprzeczność, lecz jest także dowolne. Nie ma bowiem żadnych podstaw do

twierdzenia, że zawodowy pełnomocnik nie byłby w stanie prawidłowo, zgodnie z wymaganiami art. 401- 403 k.p.c., sformułować podstaw skargi o wznowienie postępowania w oparciu o zarzuty przedstawione mu przez skarżącego lub nie potrafiłby prawidłowo wykonać zarządzenia Sądu o usunięcie braków formalnych skargi. Należy to bowiem do podstawowych obowiązków zawodowego pełnomocnika i nie wymaga uzyskania od strony szczególnie precyzyjnych informacji.

Oddalając wniosek o ustanowienie pełnomocnika z urzędu Sąd Apelacyjny nie rozważył także istotnych z punktu widzenia art. 117 § 5 k.p.c. okoliczności takich jak rodzaj i charakter sprawy, stopień jej skomplikowania, faktyczna zdolność lub niezdolność strony do samodzielnego działania w sprawie, jej ewentualna nieporadność lub stan zdrowia fizycznego i psychicznego wpływający na zdolność do samodzielnego formułowania żądań i udziału w czynnościach sądowych (porównaj między innymi postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1999 r. I CKN 260/99 i z dnia 15 maja 2007 r. V CSK 37/07, nie publ.). Tym samym jego ocena o braku potrzeby udziału adwokata lub radcy prawnego w sprawie jest dowolna i niemożliwa do weryfikacji.

Z tych względów postanowienie o odmowie ustanowienia pełnomocnika z urzędu należy uznać za nie poparte wymaganymi ustaleniami i rozważaniami Sądu i z tych przyczyn nieuzasadnione, a postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania za przedwczesne, co prowadziło do uchylenia postanowienia o odrzuceniu skargi i przekazania sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania zażaleniowego (art. 398¹⁵ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.), po uprzednim prawidłowym rozpoznaniu wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu i w razie jego uwzględnienia, wezwaniu tego pełnomocnika do uzupełnienia braków formalnych skargi.

jw

kc